

кріплені на міжнародному, державному та регіональних рівнях у різноманітних деклараціях, законах, постановах органів влади та самоврядування.

Центральне місце у модернізованому національному освітньому просторі належить початковій школі. Тут формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості, закладаються потенційні можливості успішно реалізуватись у мінливому світі впродовж життя. Однак, на думку академіка НАПН України О.Я.Савченко проблема толерантності в освітньому просторі нашої країни належить до малодосліджених у теорії і недооцінених у шкільній практиці як наслідок багаторічного побутування радянської офіційної ідеології [1, с.125].

Сьогодні назріла потреба у вивченні досвіду реалізації толерантності у освіті Закарпаття, особливо на тих історичних етапах, які суголосні сучасним українським реаліям і позначились ускладненими політичними, воєнними, міжетнічними конфліктами. Започатковано дослідження культурно-освітніх умов формування закарпатського соціуму сприяли криста-

лізації у місцевого населення феномену сприйняття іншого (відмінного) як рівного у працях Л.Белея, М.Вегеша, О.Мишанича, М.Токаря, П.Чучки та ін. Важливе значення у контексті нашого дослідження мають наукові історико-педагогічні студії З.Ваколі, В.Кеміня, М.Кухти, Л.Маляр, О.Фізеші, М.Чепіль, О.Яцини та ін., в яких окреслено аспекти виховної й педагогічної діяльності на засадах толерантності. У дослідженнях Г. Розлуцької переконливо доведено, що на регіональному вимірі були викристалізовані цінні теоретичні та практичні надбання виховання толерантності молодших школярів в умовах культурного розмаїття закарпатського суспільства. Формування толерантності як професійно важливої риси особистісно-професійного розвитку майбутніх педагогів представлено у роботах Т.Атрощенко, І.Козубовської, І.Розман, Г.Шикітки та ін. Тож, перед сучасними дослідниками постає завдання здійснити цілісний аналіз регіонального історико-педагогічного досвіду виховання толерантності молодших школярів в умовах полікультурності на Закарпатті.

Список використаної літератури

1. Савченко О.Я. Толерантність як цінність шкільної освіти: методичний аспект. Педагогічні науки. 2014. Вип. 1.46 (108). С.125–129.
2. Толерантність на кордонах Європи: вимір для України. Матеріали міжнародної наук.-прак. конф. Ужгород: ФОП Наумченко. 2019. 144 с.

Рюль Вікторія Олександрівна
кандидат соціологічних наук, доцент
кафедра соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м.Ужгород, Україна
viktoria.riul@uzhnu.edu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ НАСТРОЇВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ПОГРАНИЧЧІ

Українська молодь на сьогоднішній день найбільш схильна до прийняття радикальних міграційних рішень, що особливо гостро відчувається на пограниччі. Причинами міграційних настроїв дослідники називають соціально-економічну мотивацію, бідність і неможливість реалізувати себе в Україні. На сьогодні Україна перетворилася на постачальника за кордон переважно інтелектуальної, висококваліфікованої і разом з тим дешевої робочої сили. Студентська молодь - особлива соціальна група молоді, яка представляє собою «майбутнє в сьогодні», вона є провідником цінностей у майбутнє, тобто визначає, яким буде це майбутнє. [4] В соціологічних наукових роботах, присвячених студентству, найчастіше ця сукупність індивідів розглядається як соціальна група в соціальній структурі суспільства, яка за своїм суспі-

льним становищем належить до інтелігенції, призначеної для занять висококваліфікованою працею в різних галузях науки, техніки, культури й ін., є її резервом.[3] Деякі дослідники вважають, що студентство можна трактувати як потенційну еліту сучасного суспільства, наголошуючи при цьому, що не всі представники студентства стають елітою, але на етапі навчання у ВНЗ за фактором приналежності до студентської молоді вони носять ярлик еліти. Студентська міграція – це міграція нового типу, яка видозмінює традиційний розподіл міграції на тимчасову та постійну.[2] З врахування територіального розміщення Закарпатської області, багатонаціонального та етнічного складу населення, а також впливу пограниччя проблема студентської міграції постає найбільш гостро в даному регіоні країни.

Метою є дослідження студентської міграції молоді, яка навчається в ДВНЗ «Ужгородському національному університеті».

Для збору емпіричної інформації було здійснено опитування протягом жовтня 2016р. методом анкетування (n=327). Об'єктом аналізу були студенти 2-3 курсів ДВНЗ «Ужгородського національного університету» факультетів природничих наук, факультетів медичних наук, факультетів точних наук, факультетів суспільних наук.

Метою дослідження виявлення сутнісних характеристик міграційних настроїв серед студентів різних спеціальностей, окреслення тенденцій їх розвитку в перспективі та розробка рекомендацій щодо управління міграційними процесами.

Переважаюча більша частина опитуваних людей прагне виїхати за кордон (64%), лише 19% хотіли б залишитися на рідних теренах Батьківщини та 17% респондентів вагалися по даному питанню. Як ми бачимо більшість опитаних мають велике бажання виїхати за кордон через власні, переважно, матеріальні потреби, тому дуже маленький відсоток людей все ж таки бажають залишитись в країні. Дані нашого соціологічного дослідження цілком відповідають загальноукраїнським тенденціям по даному питанню, оскільки серед молодих українців 65% виявили бажання поїхати за кордон саме для працевлаштування, 14% – не виключають, що можуть назавжди залишити свою батьківщину, коментує результати опитування науковий співробітник Інституту соціології НАН Украї-

ни Ірина Прибиткова.[1]

Виходячи з відповідей студентів на питання «Чому Ти думаєш, що в найближчий час кількість людей, що назавжди виїдуть за кордон, буде збільшуватися?» , можна сформулювати наступне. 35% студентів вважають, що збільшення емігрантів в найближчий час пов'язане з нестабільністю в країні, відсутністю перспектив та не врегульованою політикою. Частка тих, хто вважає, що збільшення емігрантів пов'язане з низьким рівнем життя, бідністю, безробіттям та інфляцією, становить 32%. Проте, 23% студентів, вважають, що за кордоном життя краще і є більше можливосте для самореалізації. Частка тих, хто вважає, що з'явилося більше можливостей виїхати, побачити нове життя, становить 9%. Частка студентів, які не змогли відповісти на це питання становить 1%. Таким чином, можна зробити висновок, що більшість студентів вважають, що причинами збільшення емігрантів в найближчий час є нестабільність в Україні, високий рівень безробіття та безперспективність.

Головними причинами майбутнього виїду за кордон стали, як у студентів чоловічої статі, так і в студентів жіночої статі, відсутність перспектив на майбутнє у рідній країні та низькі заробітки. Також серед причин майбутнього виїзду були вказані відсутність роботи, відсутність можливостей професійного розвитку та взагалі недостатні шанси на належний рівень життя у власній державі.

Таблиця 1.
«Чому в майбутньому Ти хочеш залишити рідну місцевість»

	Особи чоловічої статі (%)	Особи жіночої статі (%)
Немає роботи	34	30
Немає перспектив на майбутнє	63	62
Немає можливості професійного розвитку	20	36
Погана атмосфера	8	3
Немає розваг, нудьга	8	7
Низькі заробітки	51	57
Панує провінційність	7	4
Недостатньо шансів на належний рівень життя	30	37
Так робить багато знайомих	7	3

Потенційно можливі прояви студентської мобільності необхідно розглядати як даність, яка характеризує соціальну роль сучасного студентства. Але проблема полягає в тому, що сьогодні поки що відсутні дієві механізми управління даними процесами - механізми, які були б спроможні забезпечити системну ефективність комунікативних зв'язків різноманітних суб'єктів на крос-культурному рівні з можливістю реалізації їх соціокультурних, професійних та матеріальних потреб в процесі соціалізації сучасної молоді, а також з метою адекватного сучасним реаліям відтворення інтелектуального потенціалу суспільства в цілому. Проте, студентську міграцію не можна розглядати лише з негативної точки зору, як „вигі-

кання умів”, хоча і стає очевидним, що у випадку неповернення студентів, які навчаються і працюють на заході, наша країна губить частину свого інтелектуального потенціалу. Якщо розглядати повернення та еміграцію не як чисто територіальне переміщення студентів, а як рух інтелектуальних ресурсів, то стає можливим виявити і позитивну тенденцію: значний потенціал інтелектуального повернення до України - у вигляді ідей, технологій та професійних знань. Виходячи з цього, у світлі сучасних процесів глобалізації, повернення ідей має не менше значення для розвитку інтелектуального та науково-технічного потенціалу України, ніж факт фізичної еміграції студентів.

Список використаних джерел

1. Трохимець О. І. Еміграція наукових кадрів України та шляхи її мінімізації. *Держава та регіони*, 2009. № 3. С.184-189.
2. *Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. / упоряд. О. А. Малиновська. (Київ, 27 вересня 2011 р.) Київ: НІСД, 2011. 344 с.
3. Міграційні наміри студентської молоді та їх вплив на мотиваційну складову людського капіталу України. *Демографія і соціальна політика*. 2009. №11(1). С.116-122.
4. Звіт про результати дослідження міграційних настроїв студентів Львова. /І.Ключковська, Ю.Марусик, О.П'ятковська. Львів, 2014. 107 с.

Сабат Наталія Іванівна

кандидат педагогічних наук, викладач
кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна
nataliasabat12@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1677-6690>

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В умовах викликів світу, що змінюється, українська міграція перетворилася в унікальний національний феномен. Міграційні ефекти призводять як до позитивних, так і негативних наслідків [5, с. 3]. Одним із наслідків міграції стало виникнення нових типів сімей: сім'ї трудових, нелегальних мігрантів; внутрішньо переміщені особи; транснаціональні сім'ї. Останній феномен достатньо повно представлений у зарубіжних дослідженнях (як-от [1]) і недостатньо повно вивчений в Україні, хоча й має тривалу історію. Більшість дослідників окреслюють цим поняттям тип сім'ї, в яких обоє батьків або один із них та діти проживають у різних країнах. Іноді це явище неправомірно ототожнюють із соціальним сирітством [4, с. 82].

Згідно з теорією транснаціональної міграції, розробленої Н. Глік-Шиллер, Т. Файстом та С. Каслзом, транснаціональна міграція являє собою незалежний від території соціальний процес, в результаті якого мігранти входять більше ніж в одну спільноту, творячи нові соціальні мережі, які перетинають кордони національних держав та продовжують функціонувати в глобальних соціальних мережах [2]. Місце народження мігранта і місце його проживання зливаються в єдине поле соціальної дії, тобто сучасна людина може одночасно жити у двох і більше світах, формуючи своєю діяльністю «транснаціональний простір».

Питання, пов'язані з транснаціональною сім'єю, окреслені у дослідженнях низки вітчизняних соціологів, психологів, педагогів. Так, над концептуалізацією понять працює О. Малиновська [4, с. 3-12]. Досліджуючи виклики для дітей із транснаціональних сімей, М. Колісниченко зазначає, що тимчасове припинення стосунків між батьками й дітьми призводить до багатьох соціально-психологічних проблем [4,

с. 229-238].

Узагальнюючи наявний досвід, дослідники пропонують ввести в український науковий дискурс поняття транснаціональної сім'ї для окреслення нового типу сім'ї, що виник внаслідок трудової міграції з України. Поняття «трансмгранти» означає мігрантів, які «живуть одночасно в декількох місцях і включені у більш ніж одне суспільство». Вони утворюють «соціальні поля, що перетинають географічні, культурні і політичні кордони держав». Транснаціональна сім'я характеризується географічною дисперсією сімейної групи та тривалістю стійких зв'язків через кордони у зв'язку з міграцією одного або кількох членів [4, с. 30–31]. Зазвичай сім'ї мігрантів відносять до дистантного типу сімей. Утім, І. Ключковська вважає, що українські сім'ї, котрі розірвані кордонами, мають свої особливості, пов'язані зі статусом трудових мігрантів (легальним, чи нелегальним), гендерним аспектом міграції (жіноча, чоловіча), комплексом проблем, обумовлених візовими питаннями, особливостями міграційної політики України та країн перебування, що прямо чи опосередковано впливають на функціонування родини та визначають її специфіку. Тому їх слід виокремити із загальної категорії дистантних та віднести, згідно з міжнародною термінологією, до транснаціональних [4, с. 35]. Також сім'ї мігрантів пропонують означати терміном «полілокальна сім'я» [3, с. 5]. Даний термін характеризує сім'ю, в якій подружжя тривалий час проживає нарізно і/або батьки передоручають безпосередній догляд своїх дітей іншими членами родини [4, с. 10].

Здебільшого транснаціональними є сім'ї українських трудових мігрантів до Італії, Іспанії, Німеччини, Росії, Польщі, США чи інших приймаючих країн, які сформувались в останні два десятиліття як наслі-